

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 9/2004 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av rättshjälpslagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 5 oktober 2004 en proposition med förslag till lag om ändring av rättshjälpslagen (RP 180/2004 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Tatu Leppänen, justitieministeriet
- tingsdomare Olavi Parikka, Tammerfors tingsrätt
- ledande offentligt rättsbiträde Liisa Vehmas-Turunen, Helsingfors rättshjälpsbyrå
- advokat Kristiina Rintala-Jaalivaara, Finlands Advokatförbund
- styrelseledamot Asko Eloranta, Julkiset Oikeusavustajat ry.

PROPOSITIONEN

Genom den föreslagna lagändringen genomförs Europeiska unionens direktiv om rättshjälp i gränsöverskridande tvistemål i vår nationella lagstiftning.

Kretsen av personer som har rätt till rättshjälp ska definieras så i lagen att de som har sitt hemvist eller är bosatta inom unionen kan erhålla rättshjälp i tvister som behandlas i Finland. Denna förmån ska också gälla dem som bor i andra stater som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Den föreslagna lagen ger en rättshjälpssökande möjlighet att visa att han eller hon trots sina disponibla medel behöver rättshjälp till följd av skillnaderna i levnadskostnader mellan Finland och den stat som han eller hon är bosatt i.

Rättshjälpen ska fortsätta i större utsträckning än för närvarande vid verkställighet av domar som meddelats till rättshjälpsmottagarens fördel. Rättshjälpen ska befria mottagaren från utsökningssavgift också när utsökning söks på nytt efter ett tidigare resultatlöst försök. Rättshjälp som beviljats i en annan medlemsstat eller i en stat som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet kommer att innebära samma avgiftsbefrielse då en dom som meddelats i den staten verkställs i Finland.

Direktivet skall sättas i kraft nationellt senast den 30 november 2004. Därför föreslås det att lagen ska träda i kraft senast vid denna tidpunkt.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

*Motivering**Allmänt*

Med hänvisning till propositionen och övrig utredning finner utskottet förslaget behövt och lämpligt. Utskottet tillstyrker lagförslaget men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Utskottets allmänna bedömning av förslaget. Avsikten med lagförslaget i propositionen är att sätta i kraft EU-rådets direktiv 2003/8/EG (nedan *rättshjälpsdirektivet*) om rättshjälp i gränsöverskridande tvistemål genom att fastställa gemensamma minimivillkor för rättshjälp i sådana tvistemål. Rättshjälpsdirektivet ska tillämpas på gränsöverskridande tvistemål inom civil- och handelsrätt. Syftet är att tillhandahålla avgiftsfri rättshjälp för personer som är parter i gränsöverskridande tvistemål men som inte har tillräckliga medel för ett effektivt rättsskydd. Rättshjälpsdirektivet tar sikte på en minimiharmonisering, vilket betyder att medlemsstaterna i sina nationella lagar kan lagstifta om bättre villkor för dem som söker och får rättshjälp än vad direktivet förutsätter.

Lagutskottet ser det som mycket positivt att tillgången till rättshjälp underlättas i gränsöverskridande tvistemål som faller inom rättshjälpsdirektivets räckvidd. Det är redan principiellt viktigt att avsaknaden av medel inte hindrar den enskilde från att anlita rättsskyddsmedel.

Förslaget och de gällande bestämmelserna. Enligt propositionen uppfyller rättshjälpslagen (257/2002) redan i sin nuvarande form största delen av direktivets krav. Enligt utredning till utskottet bygger denna syn på en sådan tolkning att den rättshjälpsökande i de fall som faller inom direktivets räckvidd inte har någon ovillkorlig rätt att få rättshjälp utan begränsningar. Lagutskottet anser att tolkningen i princip är motiverad. Men det påpekar att gällande bestämmelser i rättshjälpslagen bör tolkas positivt med tanke på den rättshjälpsökande för att direktivets mål ska uppnås. Den flexibilitet som be-

stämmelserna i rättshjälpslagen redan nu medger tillämpas alltså vanligen när det skulle leda till att rättshjälp vägras eller avbryts om huvudreglerna i lagen följs.

Bland bestämmelser av detta slag kan man för det första nämna 5 § 2 mom. i rättshjälpslagen som säger att rättshjälpen omfattar biträdets åtgärder för en tid för högst 100 timmar. Men det går att avvika från detta högsta antal timmar om det finns särskilda skäl till det med beaktande av rättshjälpsstagarens behov av rättsskydd och ärendets art och omfattning. Ett andra exempel är 3 § 3 mom. i rättshjälpslagen, där det sägs att rättshjälp inte beviljas om sökanden har en rättsskyddsförsäkring som omfattar det som saken gäller. Men i ett ärende som behandlas i domstol kan rättshjälp beviljas till den del kostnaderna överstiger det maximibelopp för ersättningen som i försäkringsavtalet fastställts som övre gräns för försäkringsbolagets ersättningsskyldighet, om det finns särskilda skäl till det med beaktande av rättshjälpsstagarens behov av rättsskydd och ärendets art och omfattning. Lagutskottet anser att särskilda skäl av detta slag ofta förekommer precis i sådana gränsöverskridande tvistemål som avses i rättshjälpsdirektivet.

Detaljanmärkningar

28 a §. Översändande av ansökningar om rättshjälp mellan medlemsstater i Europeiska unionen (Ny). Lagutskottet har fäst sig vid det som nämns i propositionens motivering (s. 13/I) om ärenden som ska regleras genom förordning av statsrådet. I rättshjälpsförordningen ska alltså tas in bestämmelser om översändande och mottagande myndigheter, översättning av rättshjälpsansökningar och kostnadsfrihet för detta, tidfrister för översändande, eventuella beslut om att vägra översändande av rättshjälpsansökningar och om att rättshjälpsansökningar också kan tas emot på engelska. Lagutskottet menar att kostnadsfriheten, tidsfristen för översändandet och myndighetens möjlighet att vägra sända över en ansökning är så viktiga aspekter av sökandens rättsliga ställning att det bör bestäm-

mas om dem genom lag. Vidare anser utskottet att de nuvarande specificerade fullmakterna att utfärda förordning i rättshjälpslagen inte räcker till för att täcka in dessa aspekter, som det i sig vore möjligt att lagstifta om genom förordning av statsrådet. Enligt hävdvunnen tolkning i grundlagsutskottet (se GrUU 29/2004 rd och GrUU 40/2002 rd) ska ett sådant allmänt bemyndigande att utfärda förordning som avses i 29 § i rättshjälpslagen i sin tur tolkas snävt. Lagutskottet föreslår därför att lagen kompletteras med en ny paragraf om de frågor ovan som hör hemma på lagnivå och dessutom om behöriga fullmakter att utfärda förordning. Med hänsyn till rättshjälpslagens interna systematik placeras den nya bestämmelsen lämpligen in som en 28 a § bland särskilda bestämmelser.

I paragrafens *1 mom.* föreskrivs att rättshjälpsbyråerna kan vara sådana översändande och mottagande myndigheter som avses i rättshjälpsdirektivet. Enligt propositionens motivering (s. 14/II) är det meningen att rättshjälpsansökningar från andra medlemsstater koncentreras till Helsingfors rättshjälpsbyrå. De ansökningar som översänds från Finland till andra medlemsstater ska för sin del spridas ut på olika rättshjälpsbyråer. Men det finns ingen orsak att direkt i lag nämna de rättshjälpsbyråer som ska handlägga gränsöverskridande rättshjälpsärenden. Därför föreslås en bestämmelse i momentet om att det bestäms genom förordning av statsrådet vilka rättshjälpsbyråer som har hand om sådana ärenden. Av propositionens motivering (s. 11/I) framgår att också justitieministeriet ska vara behörig översändande myndighet i vissa frågor vid sidan av rättshjälpsbyråerna. I lagen föreslås en bestämmelse om detta och dessutom en bemyndigandebestämmelse om att det föreskrivs närmare genom förordning av statsrådet om vilka ärenden som faller inom justitieministeriets parallella behörighet.

I *2 mom.* föreslås bestämmelser om myndigheternas skyldighet att bistå den sökande i att se till att ansökan åtföljs av nödvändiga kompletterande handlingar och att översättningar av handlingarna ska vara kostnadsfria. Översättningar av såväl ansökningar som kompletterande handlingar ska vara kostnadsfria. I praktiken blir det sannolikt bara i undantagsfall fråga om att översätta ansökningar, eftersom det kommer att finnas flerspråkiga standardformulär för ansökningar om rättshjälp och för överesändande av ansökningar.

I *3 mom.* föreslås bestämmelser om den tidsfrist inom vilken den översändande myndigheten ska sända över en ansökan om rättshjälp till den behöriga mottagande myndigheten i den andra medlemsstaten. Vidare ska där ingå bestämmelser om de grunder på vilka den översändande myndigheten får vägra att översända en ansökan om rättshjälp.

I föreslagna *4 mom.* ingår i sin tur två bemyndigandebestämmelser. Med stöd av den första kan statsrådet genom förordning utfärda närmare bestämmelser om förfarandet vid översändande och mottagande av ansökningar om rättshjälp. Den andra bemyndigandebestämmelsen möjliggör att man bestämmer genom förordning av statsrådet på vilka andra språk än finska eller svenska en ansökan om rättshjälp kan lämnas in till en mottagande finländsk myndighet.

Ingress. Om lagutskottets förslag godkänns måste också lagens ingress ses över.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet

att lagförslaget godkänns med följande ändringar:

*Utskottets ändringsförslag***Lag****om ändring av rättshjälpslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i rättshjälpslagen av den 5 april 2002 (257/2002) 2 § 1 mom. och 4 § 4 mom. samt
 fogas till 3 § ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., (utesl.) till 4 § ett nytt 5
 mom. och till lagen en ny 28 a § som följer:

2—4 §
 (Som i RP)

28 a § (Ny)

**Översändande av ansökningar om rättshjälp
 mellan medlemsstaterna i Europeiska unionen**

Rättshjälpsbyråerna kan vara sådana översändande och mottagande myndigheter som avses i rådets direktiv 2003/8/EG om förbättring av möjligheterna till rättslig prövning i gränsöverskridande tvister genom fastställande av gemensamma minimiregler för rättshjälp i sådana tvister. Genom förordning av statsrådet anges vilka rättshjälpsbyråer som skall ha hand om dessa uppgifter. Också justitieministeriet är en i direktivet avsedd översändande myndighet i ärenden som anges närmare genom förordning av statsrådet.

En översändande myndighet som avses i 1 mom. skall kostnadsfritt bistå den sökande i att få fram alla de kompletterande handlingar som är nödvändiga för att ansökan om rättshjälp skall prövas samt översättning av ansökan och

kompletterande handlingar. Kostnaderna för översättning betalas av statens medel.

Den översändande myndigheten skall översända ansökan till den behöriga mottagande myndigheten i den andra medlemsstaten senast 15 dagar efter det att myndigheten har mottagit en vederbörligen gjord ansökan och kompletterande handlingar samt vid behov översättningar av dem. Den översändande myndigheten får dock vägra översända en ansökan som är uppenbart ogrundad eller faller utanför tillämpningsområdet för direktivet i 1 mom.

Statsrådet kan genom förordning utfärda närmare bestämmelser om förfarandet vid översändande och mottagande av ansökningar om rättshjälp enligt denna paragraf. Genom förordning av statsrådet bestäms också på vilka andra språk än finska eller svenska en ansökan om rättshjälp kan lämnas in till den mottagande myndigheten enligt 1 mom.

Ikraftträdandebestämmelsen
 (Som i RP)

Helsingfors den 28 oktober 2004

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tuija Brax /gröna
vordf. Susanna Rahkonen /sd
medl. Esko Ahonen /cent
Lasse Hautala /cent
Tatja Karvonen /cent
Petri Neittaanmäki /cent
Heli Paasio /sd
Lyly Rajala /saml

Jukka Roos /sd
Tero Rönni /sd
Petri Salo /saml
Pertti Salovaara /cent
Minna Sirnö /vänst
Timo Soini /saf
Marja Tiura /saml
Jan Vapaavuori /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.